

Заборонені методи ведення війни Спричинення шкоди природному середовищу чи об'єктам, які містять небезпечні сили

Порушення принципу воєнної необхідності в умовах збройного конфлікту може проявлятися у формі різних воєнних злочинів. Проте під час оцінювання кожного з них виникає необхідність здійснювати аналіз *співрозмірності вчиненого нападу та спричинених наслідків*.

Повага до навколишнього природного середовища є одним із елементів, які стосуються оцінки відповідності атаки принципу необхідності. Про це окремо було наголошено Міжнародним судом ООН у висновку щодо законності погрози чи використання ядерної зброї 1996 р.

Різні міжнародні суди та трибунали розглядали напади в умовах збройного конфлікту на природне середовище також як *непропорційні атаки* з огляду на масштабну шкоду, якої може бути завдано.

Характеристика порушення МГП:

- *учинене в умовах збройного конфлікту міжнародного характеру та пов'язане з ним;*
- *виконавець вчиняє напад у формі активних дій;*
- *унаслідок такого нападу завдається шкода навколишньому природному середовищу;*
- *виконавець усвідомлював, що його напад матиме негативний вплив на природне середовище;*
- *наслідки такого нападу є неспівмірними до очікуваної і безпосередньої воєнної необхідності;*
- *виконавець спричинює відповідні наслідки умисно або через недбалість.*

Відповідну заборону закріплено в статті 147 Конвенції про захист цивільного населення від 12.08.1949.

Практика МГП тлумачить «широкомасштабне руйнування власності, не виправдане воєнною необхідністю і здійснюване незаконним чином і безцільно» як і факти нападів, що вчиняються проти природного середовища. Крім того, положення щодо захисту природного середовища закріплено в статтях 35, 55 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12.08.1949,

що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) від 08.06.1977. Також відповідні правила закріплено в Керівництві щодо захисту природного середовища під час збройного конфлікту.

Як показує практика МГП, **навіть у разі завдання випадкової шкоди природному середовищу відповідні наслідки не мають бути надмірними** стосовно воєнної переваги, очікуваної від нападу на військовий об'єкт.

Це твердження повертає до необхідності дотримання принципу пропорційності під час здійснення атак.

Плануючи відповідний напад, виконавець має усвідомлювати та враховувати, що його дії можуть спричинити серйозні наслідки, які будуть значно більшими, ніж ціль, яку він прагне досягнути. Розуміючи ці обставини, виконавець має відмовитися від вчинення нападу, інакше його дії будуть порушенням МГП.

Формами нападу можуть бути:

- руйнування природного середовища;
- застосування репресалій проти природного середовища;
- здійснення невивірених атак;
- атака на об'єкти, необхідні для виживання цивільного населення, серед яких можуть бути також і об'єкти природного середовища;
- атака на установки та споруди, що містять небезпечні сили;
- атака на культурні цінності, серед яких і об'єкти природного середовища;
- руйнування природного середовища не виправдане воєнною необхідністю;
- розграбування у частині об'єктів природного середовища;
- використання заборонених засобів ведення війни, які здійснюють вплив на природне середовище;
- модифікація навколишнього природного середовища, яка спричиняє довготривалі наслідки.

Окремо в МГП виділено **напади на об'єкти, які містять небезпечні сили**, — і порушення заборони здійснювати напад на цивільні об'єкти, і спричинення шкоди навколишньому природному середовищу через ймовірні наслідки, які можуть бути спричинені подібними діями. Відповідні норми закріплено в статті 56 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12.08.1949, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) від 08.06.1977, та статті 15 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12.08.1949, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (Протокол II) від 08.06.1977.

До установок і споруд, що містять небезпечні сили, належать: греблі, дамби, атомні електростанції, хімічні заводи, нафтопереробні заводи.

Держава, на території якої розміщено подібні об'єкти, **має вжити всіх можливих запобіжних заходів для їх захисту від атак:**

- (1) об'єкти не мають бути використані для безпосередньої підтримки бойових дій;
- (2) військові об'єкти не повинні розміщуватися поблизу таких об'єктів;
- (3) ці об'єкти й установки ніколи не мають використовуватися для захисту військових операцій.

Сторона, яка нападає, повинна чітко оцінювати отримання воєнної переваги, коли під час наступу може бути здійснений вплив на об'єкти, які містять небезпечні сили. Факт нападу на такі споруди може завдати серйозної шкоди цивільному населенню і природному середовищу, тому рішення атакувати такі об'єкти, якщо це виправдано воєнною необхідністю, вимагає вжиття усіх необхідних запобіжних заходів, які потрібно чітко виконувати.

Наслідки, завдані навколишньому природному середовищу, **мають такі ознаки:**

- **масштабність;**
- **довготривалість** (такі, що спостерігаються упродовж десятиліть);
- **серйозність.**

Якщо подібні наслідки стосовно природного середовища мають місце або воно використовується як засіб ведення війни, то немає необхідності досліджувати, чи можуть такі дії або результат бути виправданими з огляду на воєнну необхідність і чи буде випадкове пошкодження надмірним. Власне критерії наслідків впливу на природне середовище *встановлюють високий поріг доказування у контексті притягнення до відповідальності за воєнні злочини.*

Щоби повною мірою їх оцінити, важливо звертати увагу на:

- стан природного середовища *до моменту початку збройного конфлікту*, його характеристики та відмітні особливості;
- *характеристику дій* сторони збройного конфлікту в контексті впливу на природне середовище (засіб або метод ведення війни; сфера його дії; статус об'єкта, який містить небезпечні сили та на який було здійснено напад; характеристики небезпечних речовин, які були використані під час нападу або які вивільнилися внаслідок нападу);
- *зміну стану природного середовища та прогнозований негативний вплив* унаслідок такої зміни.

Над довідкою працювали:
Павлюк Аліна (Офіс Генерального прокурора)
Лисенко Марія (JustTalk)